

Elektrifiering, omställning och underhållsbehov leder till stora kommande investeringar i elnäten. Parallellt pågår förändringar i marknaden, där grundtanken är att den som belastar infrastrukturen mest är den som ska bära största delen av nätens kostnad. Framöver är det därför möjligt att kostnaden för elnät och effekt kommer att stå för en större del av kostnadsbilden när det gäller energi, speciellt för de aktörer med stora effektbehov vid tidpunkter då det är trångt i nätet. Som en del i den utvecklingen har både fastighetsägare, nätägare och industri ett pågående eller väntande arbete i att undersöka hur skiftet påverkar dem, och vilka möjligheter som finns till en bättre position.

Anna Larsson

Vad har hänt i närtid?

- Under första kvartalet 2025 övergår avräkningsperioden för el **från 60 minuter till 15 minuter**. Syftet är att harmonisera elmarknaderna i EU och bättre hantera varierande elproduktion. Det blir då möjligt för energiföretagen att erbjuda kundlösningar där flexibilitet och effektuttag på kvartsbasis hanteras.
- Handel med flexibilitet gällande effektuttag har testas på flera håll i landet. Samtidigt som Stockholmsområdet fortsatt riskerar brist på tillgänglig eleffekt meddelar Ellevio, EOn och Svenska Kraftnät att forskningsprojektet **StockholmFlex**, en marknadsplats för efterfrågasflexibilitet, **inte kommer att fortsätta vintern 2024/2025**.
- Elnätsbolagen har gått in i **nästa period av intäktsramar**, som sträcker sig mellan 2024-2027. De nya intäktsramarna ger nätbolagen utrymme att öka intäkterna med ca 40% under perioden.

Branschen påbörjar förberedelser för dyrare effekt

Elnätet är under förändringstryck från många olika håll. Förändringen rör dels produktionen, där större volymer sol och vind inverkar på systemet. Dessutom introduceras batterier, där både stationära enheter, flexibel laddinfrastruktur och i förlängningen kanske även vehicle-to-grid-lösningar blir en del av systemet. I grunden finns även ett omfattande underhållsbehov.

När samhället elektrifieras och allt fler funktioner ska bäras av just elnätet blir nätet i sig en viktig resurs. I närtid har kostnaden för elnät ökat betydligt mycket mer än konsumentprisindex, och det finns skäl att anta att ökningen fortsätter. Under 2024 har landets nätägare som uppgift att publicera nätutvecklingsplaner för tidsperioden 2025-2034, samtidigt som vi går in i en ny period gällande nätbolagens intäktsramar som sträcker sig mellan 2024-2027. Intäktsramarna ger nätägarna utrymme att ta mer betalt av sina kunder. Intäktsökningen motiveras från flera håll, där både behovet av utbyggnad och ökade byggkostnader generellt spelar in. Många nätägare vittnar även om en stor ökning av antalet anslutningsansökningar, ett tecken på att elektrifieringen pågår, trots oro på elbilsmarknaden och frågetecknen kring politisk inriktning både i Sverige och globalt.

Hur mycket av den önskade tillkommande elnätsfunktionen som kommer att täckas av just nätutbyggnad och hur mycket av funktionen som kan lösas med andra medel är ännu inte givet. Flexibilitet, batterier och smartare nyttjande av befintliga nät har också stor förmåga att bidra, och osäkerheten kring behovsprognoserna ökar ytterligare när tidplanen ifrågasätts för stora tillkommande producenter och konsumenter i industriskala.

I nätutvecklingsplanerna finns ett krav på att potentialen för flexibilitet ska beaktas, och handel med flexibilitet gällande effektuttag har testats på flera håll i landet. Även om handel med efterfrågefexibilitet har stor potential så har vissa av handelsplattformarna hittills inte resulterat i tillräckligt stora och

stabla marknader. Samtidigt som Stockholmsområdet fortsatt riskerar brist på tillgänglig eleffekt meddelas att StockholmFlex, Stockholms marknadsplats för efterfrågefexibilitet, inte kommer att fortsätta under vintern 2024/2025. ▶

Fastighetsägaren är en nyckelaktör i det nya energisystemet, där tillgången till befintlig anslutning till elnätet är en värdefull resurs och flexibilitet är en handelsvara. Den fastighetsägare som inte nyttjar sådana möjligheter kan istället straffas av de högre effektarifferna

Dan-Eric Archer, VD på CheckWatt

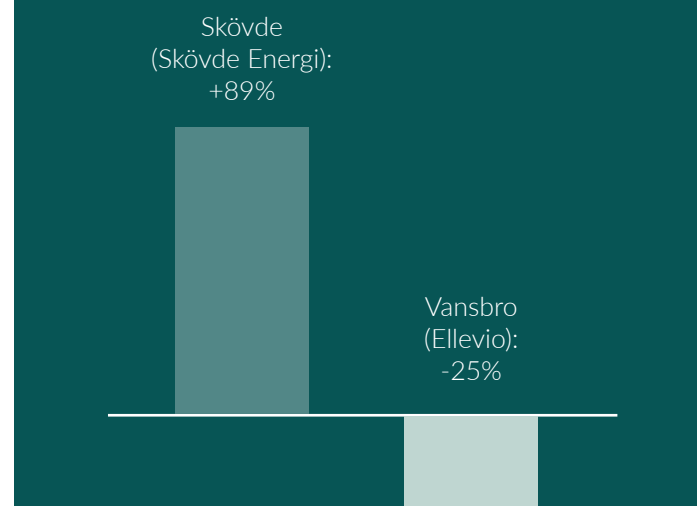
Även om flexibilitetsmarknaderna behöver ytterligare tid på sig att mogna så finns andra incitament för att ta kontroll över sitt effektbehov. Nästa år övergår avräkningsperioden för el från 60 minuter till 15 minuter. Syftet är att harmonisera elmarknaderna i EU och bättre hantera varierande elproduktion. Det blir då möjligt för energiföretagen att erbjuda kundlösningar där flexibilitet och effektuttag på kvartsbasis hanteras, och i många verksamheter kan den mest energikrävande kvarten visa på betydligt högre effekter än den mest krävande timmen.

Nätbolagens prismodeller är inte enhetliga, men utvecklas mot att den aktör som driver kostnad för nätet också ska betala högre avgift. Utvecklingen drivs både av EU:s elmarknadsförordning och Energimarknadsinspektionens föreskrifter i frågan, som ska implementeras av alla nätägare senast 2027.

Gemensamt pekar utvecklingen mot att elnät och effekt blir allt dyrare, och för flertalet aktörer även allt intressantare att påverka. Det blir allt mer sannolikt att befinna sig i en situation där den årliga energianvändningen går ned, men kostnaden är sig lik eller ökar eftersom effektuttaget står för en större del.

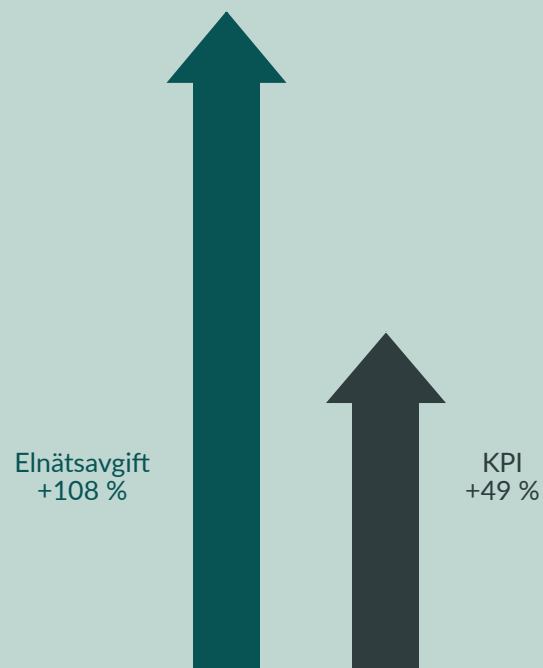
Tekniska lösningar för att övervaka, styra och optimera effektlaster finns att tillgå, både på produktionssidan och konsumtionssidan. Arbetet behöver dock bli mer systematiskt, tas från pilotprojekt ut i samhällsbyggnadssektorn som helhet, och bli en del av det redan etablerade energieffektiviseringsarbetet. Framöver kommer det troligtvis att vara nödvändigt att integrera effektperspektivet för att faktiskt få ut den ekonomiska fördel som förväntas av den energieffektivisering som genomförs. ■

Stora lokala variationer förekommer i prisutvecklingen. Elnäten med störst respektive lägst prisutveckling de senaste 5 åren:

Källa: Nils Holgersson-rapporten 2024, prisutveckling för ett typiskt flerbostadshus.

De senaste 20 åren har den genomsnittliga nätavgiften ökat väsentligt snabbare än konsumentprisindex (KPI)

Källa: SCB, samt Nils Holgersson-rapporten 2024, genomsnittlig prisutveckling för ett typiskt flerbostadshus.

Nyckelfrågor för beslutsfattare inom fastighet & samhällsbyggnad

1.

Hur skulle våra kostnader påverkas av en övergång till att mäta maxeffekt på 15-minutersintervall?

2.

Förväntas ett utökat kommande effektbehov (exempelvis drivet av laddinfrastruktur) och finns en bedömning på om/när effekten finns tillgänglig?

3.

Har vi tillgångar med stora monumentana effekter, och vilken typ av åtgärder skulle finnas att tillgå för att jämna ut behovet? Till vilka kostnader?

4.

Har säkringsstorlekar och tillgängligt utrymme i nätanslutningar inventerats?

5.

Hur ser utvecklingen kring flexibilitetsmarknader, elnätsutbyggnad och kostnadsutveckling ut på de orter där vi har verksamhet?

6.

Kommer de energieffektiviseringsprojekt som genomförs i verksamheten fortfarande att framstå som kloka i en framtid där effekt står för en större del av kostnaden?